

PERUSTIETOA YHTEISKUNTA- RAKENTEEN MUUTOKSISTA

TAPANI VALKONEN, RISTO ALAPURO,
MATTI ALESTALO, RIITTA JALLINOJA
ja TOM SANDLUND: **Suomalaiset — Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana.**
WSOY, Juva 1980, 329 s.

Kun teos »Suomalaiset» vuosi sitten ilmestyi, sitä luonnehdittiin »sosiologien paluiksi yhteiskuntaan». 1970-luvulla korkeakoulujen sosiologian opetuksessa ja opiskelussa olikin kieltämättä ajauduttu hedelmättömään ja turhautavaan »luokkataistelutilanteeseen», josta hyödyn korjasivat — jos hyödyistä yleensä voidaan puhua — pragmaattisesti suuntautuneen teknis-taloudellisen koulutuksen saaneet opiskelijaryhmät ammattiuralle hakeutuessaan. Oman koulutuksensa kehityksen ja mielekkyyden turvaamiseksi sosiologit epäilemättä ovat jo olleetkin »kuntoutuksen» tarpeessa, joka tapahtuu palauttamalla yhteiskunnan ongelmat konkreettisen sosiaalitutkimuksen pohjalta yhteiskuntatieteilijöiden tajuntaan.

»Suomalaiset» tuskin täyttää odotuksia siinä mielessä, että se olisi nostanut sosiologian yhteiskunnallisen keskustelun suunnannäyttäjän asemaan maassamme. Se on kuitenkin tuonut — pitkästä aikaa — sosiologiatieteen panoksen selvästi mukaan keskeisten yhteiskunnallisten kysymysten syvällisemmässä pohdinnassa. Yhteiskunnallisenä yleisanalyysinä teos on sovellutuskeilainen tietolähde ja oppikirja laajaan käyttöön myös yhteiskuntatieteiden ulkopuolella. Teoksen rakenne ja kirjoittamistapa osoittaa tekijöiden — jotka kuuluvat nuoren sosiologipolven eturiviin — onnistuneen välttymään oman oppiaineensa yliherkältä korostamistarpeelta ja knoppisanastolla keikaroinnilta. Teoksella on kaikki edellytykset ottaa paikkansa suomalaisen yhteiskunnan yleiskäsikirjana jatkona sarjalle, jonka muodostavat *Wariksen* Muuttuva suomalainen yhteiskunta, *Siiven* Ryysyrannasta hyvinvointivaltioon ja *Kuusen* 60-luvun sosiaalipolitiikka.

Politiikan tutkimukseen teoksella »Suomalaiset» on monia yhtymäkohtia. Poliitti-

sen järjestelmän toiminnalle yhteiskunnan rakenne on perustana, jonka muutokset heijastuvat väestöryhmien suhteiden kehityksen kautta poliittiseen toimintaan. Kirja jakautuu kuuteen pääluokkuun, jotka käsittelevät

- väestöllisiä muutoksia (Valkonen),
- yhteiskuntaluokkia ja sosiaalisia kerrostumia 1870-luvulta toiseen maailmansotaan (Alapuro) ja sen jälkeen (Alestalo),
- alueellisia eroja (Valkonen),
- sukupuolten välisiä eroja (Jallinoja) ja
- suomenruotsalaisten asemaa (Sandlund).

Pyrkimys yhteiskunnallisen kehityksen vertailevaan analysointiin tekee kirjasta kiintoisan ja oivaltavan lukemiston. Tosin eri kirjoittajilla on vertailuissaan osittain toisistaan poikkeava lähestymistapa. Alapuro ja Alestalo ovat yhdenmukaistaneet onnistuneen tuntuisesti vertailuasetelmiaan valitsemalla havainnollistaviksi vertailupa-reiksi yhteiskuntaluokkien ja -kerrostumien tarkasteluun samat esimerkkimaat Itä-, Länsi- ja Pohjois-Euroopasta.

Luokkien ja kerrostumien vertaileva analyysi on epäilemättä rikastunut marxilaisesta tutkimusperinteestä ja siellä kehitetyistä käsite- ja tulkintajärjestelmistä. Toisaalta voidaan kysyä — ehkä jankutukseen syyllistyen — miksei marxilaisuuden tuntemus ole laajentanut vertailua väestöryhmien suhteiden tarkasteluun socialististen maiden oloissa. Tämä olisi mielestäni kuitenkin tarpeellista, jos halutaan toiminnan tasolla tehdä ymmärrettäväksi ero esim. kapitalistisen ja sosialistisen tuotantotavan edellytysten vahvistamiseen tähtäävien valtiovalan toimenpiteiden (ja niiden seurausvaikutusten) välillä.

Käsitellessään kiistanalaisia yhteiskuntaluokan ja -kerrostuman käsitteitä Alapuro ja Alestalo ovat onnistuneet varsin hyvin: väestöryhmien kuvaukset ovat havainnollisia ja johdonmukaisia. Vaikka kirjan tekijät ilmoittavatkin pyrkimykselleen sitoa ryhmien kuvaukset niiden toimintaan yhteiskunnassa vaikuttavina voimina, tämä ihmisryhmien aktiivinen osuus jää kuitenkin kokonaisuudessaan melko vähäiselle huomiolle. Esim. maatalousväestön järjestäytymiselle vuosisadan vaihteen tienoilta

alkaan annetaan kovin vähän painoa. Vaikka abstraktin yleistyksen tasolla ehkä voidaankin Alapuron tapaan luonnehtia 1800-luvun talonpoikaa markkinatalouden sokaisemana »kapitalistisena yrittäjänä» tai »itsenäisenä kaupallisena viljelijänä», joka »pyrki maksimoimaan myyntituotantonsa välittämättä toimiensa seurauksista tilattomille», niin huomionarvoista olisi toki myös muistaa viljelijäväestön vastaanottavuuden osuustoiminnallisille aatteille ja heräämisen poliittiseen toimintaan saaneen motiivinsa juuri raa'an markkinatalouden voimain vastustustarpeesta. Talonpoikaiston luokka-aseman tarkastelu näyttää joka tapauksessa edelleen kiintoisalta ja tärkeältä tutkimusaiheelta — eikä siinä nykyisenä kylätoiminnan aikana saisi unohtaa poliittisia kytkentöjä, jotka sittenkin näyttävät antavan talonpoikaistolle sille marxilaisessa teoriaperinteessä varattua alistetun osaa itsenäisemmän roolin.

Tilastolliset, ns. kovat aineistot ovat teoksen »Suomalaiset» pääasiallisena lähdemateriaalina. Runsaan numeroaineiston raskaslukuisuutta on vähennetty johdonmukaisella ja selkeällä esitys- ja tulkintatavalla. Osaltaan tukevaan tilastotietoon nojautuminen on väistämättä johtanut kehityskulkujen pääsuuntien painottumiseen »sivujuonten» tai hajontaa ja vaihtelua aiheuttaneiden tekijöiden kustannuksella. Tämä seikka tavallaan on myös syynä siihen, etteivät tekijät etsi kovin määrätietoisesti kehityksen päävirrasta merkkejä uusien vaihtoehtojen mahdollisesta synnystä ja kasvuoireista. Tekijät ovat tosin tietoisia näistä puutteista ja ovat valitsemaansa tarkastelutapaan hyvin sopien yleensä kuitanneet näkymättömiin jääneet keskeisimmät vaihtelut lyhytsanaisilla, oleellisimpiin tekijöihin kohdistetuilla viittauksilla.

»Suomalaiset» -teoksesta voisi poimia politiikan tutkimuksen virikkeiksi monia hedelmällisiä keskustelunaiheita. Ajankohtaisiin kysymyksiin teoksessa ei ymmärrettävästi pyritä kuitenkaan poleemisesti tarttumaan, mutta yhteiskunnallisen kehityksen tulkinta ja perustelut johdattavat lukijan luonnostaan kiintoisien ongelmien pariin.